

روزشمار جنگ

سه شنبه

۴ شهریور ۱۳۶۵

۲۰ ذیحجه ۱۴۰۶

۲۶ اوت ۱۹۸۶

۶۶۰

همزمان با آماده شدن نیروهای خودی برای عملیات بزرگ آتی، گزارش‌ها حاکی از فعالیت‌های مختلف مهندسی و شناسایی دشمن است که در مناطق عملیاتی مختلف بخصوص در شرق بصره انجام می‌گیرد. به گزارش قرارگاه عملیاتی جنوب، امروز دشمن در منطقه شرق "عماره" به منظور گرفتن اسیر و شناسایی یگان‌های در خط، نیروهای گشتی به خطوط پدافندی خودی اعزام کرده بود.

همچنین در منطقه شرق بصره ضمن افزایش دیدبانی‌ها و جابه‌جایی ستون‌های خودروبی و زرهی دشمن، تیراندازی و "ثبت تیر" توپخانه در این منطقه بخصوص حوالی "شلمچه" و "زید" نیز تشدید یافته است. همین گزارش حاکی است: دشمن در ساعات مختلف، با هلی کوپتر از سرتاسر خط پدافندی‌اش به شناسایی مکرر منطقه پرداخته و عکس‌برداری هوایی و بمباران مواضع خودی را نیز انجام داده است. فعالیت‌های مهندسی دشمن در آب‌گرفتگی "بویان" با ایجاد و توسعه "پد" در دو طرف پاسگاه بویان و ترمیم جاده‌های قدیمی ادامه دارد، زیرا استقرار دشمن روی پدها سبب خنثی کردن فعالیت نیروهای خودی در مواضع و خطوط فعلی خواهد شد.^(۱)

۶۶۱

با نزدیک شدن زمان عملیات نیروهای خودی روی اسکله العمیه، نیروهای غواص گردان امام‌رضای (ع) و جمعی دیگر از نیروهای لشکر ۱۴ امام‌حسین (ع) در پایان آموزش‌های خود (در ۱۳۶۵/۶/۱) و پس از انجام دادن مانور در جزیره خارک، امروز راهی عقبه منطقه عملیاتی شدند و در آن‌جا به همراه نیروهای غواص گردان حضرت یونس (ع) - که روز گذشته به این محل آمده بودند - از جزئیات عملیات آینده آگاه شدند.^(۲)

۶۶۲

در ساعت ۱۶:۱۰ هواپیماهای نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران سکوی البکر را بمباران کردند که بر اثر انفجار شدید، ارتباط مخابراتی اسکله موقتاً با پایگاه دریایی "ام‌القصر"

قطع شد.^(۳) این انفجار - که بر اثر اصابت بمب‌های هواپیماهای خودی به انبار مهمات دشمن در اسکله البکر رخ داده بود - موج شدیدی ایجاد کرد که با برخورد آن به انبار مهمات یک ناوچه عراقی که کنار اسکله پهلوی گرفته بود، مهمات منفجر شد و بر اثر آن، ناوچه منهدم و غرق شد. دشمن برای تخلیه پرسنل مستقر در اسکله به‌ویژه یکی از فرماندهان مجروح به‌نام "سرهنگ محمدعلی محمد"، در ساعت ۱۷:۰۶ هلی‌کوپتری به منطقه اعزام کرد که به سبب شدت انفجارات و آتش‌سوزی، موفق به فرود در اسکله نشد و مجدداً در ساعت ۱۸ این هلی‌کوپتر به منطقه اعزام شد.^(۴)

۶۶۳

در حملات هوایی امروز دشمن به تأسیسات اقتصادی اهواز و آغاچاری، یک تن به شهادت رسید و ۲۵ تن از کارگران مجروح شدند و خساراتی نیز به این مراکز وارد آمد. به گزارش خبرگزاری جمهوری اسلامی، چند هواپیمای عراقی مقارن ساعت ۱۱ صبح امروز تأسیسات نفتی "مارون" (در مسیر اهواز - آغاچاری) و تلمبه‌خانه نفت آغاچاری را بمباران کردند که بر اثر آن یک تن شهید شد و ۵ تن مجروح شدند.^(۵)

از سوی دیگر، در همین ساعت چند هواپیمای عراقی تأسیسات نفت در "کریت کمپ" واقع در حومه اهواز را با راکت مورد حمله قرار دادند. در این حمله، واحد تغذیه پتروشیمی (تقویت فشار گاز) در ضلع جنوبی "یونیت ۲" اهواز و انبار قطعات شرکت پتروشیمی ایران - ژاپن مورد اصابت قرار گرفت^(۶) در این حملات، ۲۰ تن از کارگران این واحدها مجروح شدند. یادآوری می‌شود که این مراکز را در تاریخ‌های ۱۳۶۵/۳/۲۸ و ۱۳۶۵/۵/۳۱ نیز هواپیماهای عراقی بمباران کرده بودند.^(۷)

همچنین دو جنگنده عراقی صبح امروز به حریم شهرستان نورآباد از استان لرستان تجاوز کردند^(۸) که پس از شلیک سلاح‌های ضد‌هواپی، بدون رساندن گزند، گریختند.^(۹) در اطلاعیه نظامی شماره ۲۳۳۸ ارتش عراق، حمله به: یک هدف دریایی بزرگ در نزدیکی سواحل ایران، تلمبه‌خانه نفت اهواز و مارون (در حومه آغاچاری)، مواضع و استحکامات رزمندگان اسلام در جبهه‌های مختلف، ذکر شده است.^(۱۰) اما خبرگزاری جمهوری اسلامی به نقل از منابع مختلف در خارک و بوشهر گزارش داد که طی دیروز و امروز هیچ کشتی‌ای در آب‌های خلیج فارس هدف قرار نگرفته است.^(۱۱)

۶۶۴

طبق اطلاعیه ستاد مشترک ارتش، نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران امروز نیز در مأموریت گشت‌زنی دریایی و کنترل محدود تنگه هرمز، ۱۰ کشتی تجاری و نفت‌کش خارجی را در منطقه تنگه هرمز مورد شناسایی قرار داد و چون محموله‌ای برای عراق نداشتند، به آنان اجازه پیمودن ادامه مسیر داده شد.^(۱۲)

۶۶۵

حجت الاسلام ری شهری وزیر اطلاعات

وزیر اطلاعات جمهوری اسلامی ایران (حجت الاسلام ری شهری) در یک مصاحبه مطبوعاتی ضمن تشریح اقدامات تروریستی، بمب گذاری و جاسوسی گروه های مختلفی که عمدتاً مورد حمایت عراق هستند، گفت: «طی سال جاری بیش از ۵۰ تیم ترور و ۳۰ مورد بمب گذاری و ۵۷ جاسوس خارجی کشف و دست گیر شده اند.» وی راه حل اصلی برای جلوگیری از این اقدامات را حل قاطعانه مسئله جنگ دانست.

آقای ری شهری در این مصاحبه ضمن تشریح فعالیت های وزارت اطلاعات، گفت: «از شهریور ماه سال گذشته تا به حال، ۳۰

مورد بمب گذاری قبل از انفجار شناسایی و عاملان آن دست گیر و مجموعاً ۵۰ تیم ترور طی این مدت (از شهریور سال گذشته تا به حال) دست گیر یا معدوم شده اند که طی این عملیات، ۸۶ نفر از عوامل ترور دست گیر و یا معدوم گردیده اند. این ۵۰ تیم، در سال گذشته ۲۲ ترور در سطح کشور انجام دادند که تمامی افراد ترور شده از مردم عادی بودند.» وی افزود: «این مسئله مشخص کننده ضعف ضدانقلاب و عوامل بیگانه است، چون با به کار گرفتن ۵۰ تیم، موجب ۲۲ ترور آن هم از مردم عادی شده اند.» وزیر اطلاعات در توضیح فعالیت های دیگر این وزارت خانه در خصوص خنثی سازی فعالیت های جاسوسی گفت: «مورد دیگر ضربه ای است که به حزب "داشناک" (یک گروه شبه نظامی (ارمنی) وارد شده است. این حزب ضمن هماهنگی و همکاری دقیق با حزب "فالانژ" لبنان، اخیراً نیز با عراق در ارتباط بوده است.»

حجت الاسلام ری شهری علاج مسائلی همچون بمب گذاری ها، ترورها و جاسوسی ها را در حل مسئله جنگ دانست و افزود: «سرنوشت این گروهک های مزدور با سرنوشت صدام گره خورده و همگی یک سرنوشت دارند. همان طوری که امام امت فرمودند، صدام باید سیلی دوم را بخورد تا مسئله جنگ حل شود.» وی افزود: «۹۹ درصد امکانات بمب گذاری و جاسوسی از جانب عراق وارد می شود. البته از بعضی از کشورهای همسایه هم به ندرت وارد می شود. اطلاعات ما نشان می دهد بسیاری از سیستم های اطلاعاتی کشورهای مختلف به ویژه امریکا با عراق همکاری دارند. در طی سال گذشته ۵۷ جاسوس دست گیر شده اند که اکثر عراقی، امریکایی، انگلیسی و از برخی کشورهای دیگر هستند.»

وزیر اطلاعات درباره "جان پاتیس" جاسوس امریکایی که چندی قبل دست گیر شد،

توضیح داد که این جاسوس اعتراف کرده‌است که اطلاعات درخواستی سازمان "سیا" را به وسیله شخصی به نام "گیوی استین" در اختیار سازمان جاسوسی امریکا قرار داده‌است. وی همچنین اعتراف کرده که در خصوص پروژه شرکت "کاسموس" در اسدآباد همدان فعالیت داشته و با گذرنامه ایتالیایی وارد ایران شده‌است. وزیر اطلاعات قسمتی از اطلاعاتی را که "جان پاتیس" در اختیار سازمان سیا قرار داده‌است، چنین اعلام کرد: «کیفیت ارتباطات مخبراتی در مناطق نفتی، شرکت‌های مجری پروژه‌های شرکت مخابرات، میزان اهمیت پروژه اسدآباد برای شرکت مخابرات، مشکلات تولید نفت برای جمهوری اسلامی، نوع زندگی خارجی‌ان در ایران، مشکلات احتمالی جهت مسافرت به ایران با گذرنامه ایتالیایی و چگونگی اخذ ویزای ایران.»

وزیر اطلاعات افزود: «یکی دو ساعت پس از آن که جان پاتیس مرکز اسدآباد را ترک کرد، این مرکز توسط عراق بمباران شد و طبق اعترافات وی اطلاعات دقیق آن جا را در اختیار مأمور سیا گذاشته که اطلاعات مزبور برای عراق گزارش شده‌است.»^(۱۳)

۶۶۶

یک نشریه داخلی سپاه به نقل از منابع اطلاعاتی داخل عراق، نوشته‌است: «دولت عراق به علت مشکلات اقتصادی ناشی از کمبود شدید ارز، تصمیم گرفته‌است پرداخت کمک‌های ارزی خود به سازمان مجاهدین را - که ماهیانه شش میلیون دلار بوده - از این پس در داخل عراق به صورت دینار عراقی پرداخت کند. مسئولان عراقی در توجیه این اقدام گفته‌اند که مجاهدین منتقل شده به عراق احتیاج به ارز خارجی نداشته و مخارج ساختمان دانشجویان هوادار مجاهدین نیز که تحت پوشش این سازمان می‌باشند، از طریق بهره سپرده‌های مسعود رجوی در بانک‌های سوئیس تأمین خواهد شد.»^(۱۴)

این در حالی است که سازمان مجاهدین می‌کوشد با تحرک بیش‌تر برای عراق، موقعیت خویش را نزد رژیم صدام استحکام بخشد. در همین چارچوب، اخیراً یکی از مسئولان سازمان مجاهدین (مهدی ابریشم‌چی) در جمع عده‌ای از عناصر این سازمان در شهر کرکوک عراق طی سخنانی گفته‌است: «ما در آینده قصد داریم در داخل و خارج به نظام جمهوری اسلامی ایران ضربات اساسی و کاری وارد کنیم.»^(۱۵)

یادآوری می‌شود که این سازمان، در محدوده تحرک خویش نیز با مشکلات ناشی از نفوذ جمهوری اسلامی مواجه است؛ از جمله به گزارش امروز یک نشریه داخلی سپاه، پیش‌مرگان اتحادیه میهنی کردستان (طالبانی‌ها)، تعدادی از منافقین را در شهر اشغال شده "توسود" (در منطقه اورامانات) خلع سلاح کرده‌اند و به‌رغم درخواست آنان، سلاح‌ها را پس نداده‌اند. طبق این گزارش، بر اثر درگیری بین آنها، شش تن از افراد سازمان منافقین به هلاکت رسیدند و پنج تن نیز مجروح شدند.^(۱۶)

۶۶۷

امروز در یک درگیری بین نیروهای خودی و هفت تن از چریک‌های فدایی خلق در منطقه "دیانای" عراق، پنج تن از ضدانقلابیون کشته شدند، یک تن اسیر و یک تن دیگر از آنان متواری شد و یک تن از نیروهای خودی نیز به شهادت رسید.^(۱۷)

۶۶۸

هزاران رزمنده داوطلب از شهرهای سبزوار، درگزر، تربت‌جام، زاهدان، کرمان، اصفهان، اسلام‌شهر، کامیاران، قزوین، خرم‌آباد، سرابله، بیجار، الشتر، گیلان‌غرب، سنندج، آباد، بندرلنگه، ارسنجان‌فارس، برازجان، چالوس، لوشان، تبریز، کرج و بوئین‌زهرا عازم جبهه‌ها شدند.^(۱۸) همچنین دهمین کاروان کربلا از استان خراسان به استعداد سه لشکر از نیروهای رزمی تخصصی رهسپار میدان‌های نبرد شده‌اند.^(۱۹) کاروان "الغدير" نیز از استان یزد متشکل از نیروهای آموزش‌دیده داوطلب و اعزام مجدد از شهرهای اردکان، میبد، زارچ و هرات، مروست، مهریز، بافق و بخش‌های تابع، پس از اجتماع در محل سپاه‌ پاسداران استان، در میان بدرقه پرشور مردم یزد راهی مناطق جنگی شدند. همچنین گروهان "فاتحان کربلا" متشکل از رزم‌آوران داوطلب رزمنده از معاهدان عراقی مقیم استان یزد، راهی تیپ ۹ بدر گردیدند.^(۲۰) کاروان کمک‌های اهدایی مردم "مهرشهر" به ارزش پنج‌میلیون ریال نیز روانه جبهه‌ها شد.^(۲۱) شهر بندری فاو امروز مورد بازدید سفیران و کارداران جمهوری اسلامی ایران در کشورهای آفریقایی و خاورمیانه قرار گرفت.^(۲۲)

۶۶۹

میرحسین موسوی نخست‌وزیر در مراسم گشایش دوازدهمین نمایشگاه بین‌المللی تهران، درباره وضعیت دشمن گفت: «امروز دشمن در آستانه فروپاشیدن است.» وی تأکید کرد: «این نمایشگاه به هنگامی برپا می‌شود که درگیر جنگی می‌باشیم که برای فروپاشیدن انقلاب ما فراهم شده، اما به‌رغم فشارهای بسیاری که بر ما وارد شد، امروز در بهترین شرایط هستیم. رژیم عراق شرایط جنگ را بر ما تحمیل کرد و ما نیز ضمن تثبیت صلح پایدار، ریشه تجاوز را خواهیم خشکاند. ما در جست‌وجوی صلحی پایدار در منطقه هستیم و تردیدی نیست که بهای آن نیز ساده نخواهد بود.» وی در این مراسم همچنین تمایل ایران را برای گسترش روابط اقتصادی با جهان، با تأکید بر عدم وابستگی انقلاب، اعلام کرد.^(۲۳)

۶۷۰

برای مقابله با آثار روانی اخبار مربوط به حمله بزرگ آتی ایران، در عراق تدابیر فراوانی اندیشیده و اجرا شده‌است؛ از جمله: مقامات عراقی می‌کوشند در مصاحبه‌های خود، فضای روانی مناسبی برای مردم عراق ایجاد کنند.

"لطیف نظیف جاسم" وزیر فرهنگ و اطلاعات عراق در گفت‌وگو با مجله "الاسبوع العربی" چاپ پاریس، گفت: «ایران قبلاً به‌طور پوشیده از اهداف خود سخن می‌گفت ولی در حال

حاضر به‌طور آشکار و با تأکید بیش‌تر از نیت خود مبنی بر اشغال عراق، سخن می‌گوید.» وی افزود: «عمق نیروهای مسلح عراق در حال حاضر از خطوط مقدم جبهه تا آخرین نقطه در خاک عراق است و این در حالی است که صدها هزار نظامی به انتظار شرکت در جبهه‌های جنگ به‌سر می‌برند. دیدگاه عراق درخصوص جنگ در حال حاضر بسیج و مقابله‌ای غیرعادی [بی‌نتیجه] از سوی رژیم ایران و بسیجی کلی برای تمامی توانایی عراق است.» وی همچنین گفت: «کشورهای خلیج [فارس] احساس خطر می‌کنند، چون به منطقه خطر نزدیک هستند و ایران نیز نیت خود را در مورد این منطقه شبانه‌روز اظهار می‌دارد، لذا موضع آنان، موضع خوبی است و هیچ کوتاهی از آنان در این میان وجود ندارد.»^(۲۴)

سپهبد ستاد "سلطان" فرمانده سپاه چهارم عراق نیز در گفت‌وگویی با روزنامه "القادسیه" (ارگان وزارت دفاع عراق) گفت: «نیروهای مسلح عراق قادرند فاجعه‌ای بزرگ برای نیروهای متجاوز ایران به‌وجود آورند تا دیگر یارای ایستادگی نداشته باشند. شش سال جنگ علیه نیروهای ایرانی کارآموزی زیاد و توانایی‌های عالی رزمی برای تمامی افراد ارتش عراق به‌وجود آورده که قادر است با هرگونه کوشش ایران، مقابله و آنها را به نابودی بکشاند.»^(۲۵)

صدام حسین به سه تن از اتباع عراق که خویشاوندان خود را به دلیل امتناع از جنگیدن با ایران، به قتل رسانده‌اند، تبریک گفت. روزنامه "الشرق الاوسط" چاپ لندن به نقل از یک روزنامه عراقی گزارش داد: «فیاض خلیفه» بعد از این که موفق نشد پسرش خالد و برادرش فهد را برای پیوستن مجدد به واحدهایی که از آنان گریخته بودند راضی کند، آنها را به قتل رساند. دو حادثه مشابه نیز هفته گذشته در استان "انبار" روی داد که مردی پسر خود را به دلیل ترک خدمت نظام وظیفه، به قتل رساند. مرد دیگر نیز به همین دلیل برادرزاده خود را کُشت. مع‌هذا صدام حسین این خبر را که هیچ یک از این سه تن به دلیل جنایاتی که انجام داده‌اند محاکمه نخواهند شد، تکذیب کرد. این روزنامه افزوده‌است: «گمان می‌رود هدف عراق از انتشار این اخبار این است که مخالفین جنگ با ایران را مرعوب و آرام کند. ناراضیان عراقی می‌گویند این تبلیغات ممکن است پوششی برای جنایات صدام و عوامل بعث باشد.»^(۲۶)

یک نشریه داخلی سپاه نیز درباره روشی که دانش‌آموزان عراقی برای نرفتن به جبهه به کار می‌برند و ترفند معلمان برای خنثی‌سازی این روش، نوشته‌است: «مطابق اطلاعات موثق، اخیراً دانش‌آموزان عمداً درس نمی‌خوانند تا مردود شده و دیرتر از دبیرستان فارغ‌التحصیل شوند. حتی بعضی از خانواده‌های مردودها ابراز خوشحالی می‌کنند و ترجیح می‌دهند که فرزندان‌شان قبول نشوند. در مقابل این حرکت، برخی از معلمان وابسته به حزب بعث، نمره زیادی به دانش‌آموزان می‌دهند تا آنها قبول شده و وارد ارتش شوند.»^(۲۷)

۶۷۱

در حالی که نیروهای ایران و عراق برای نبردی سرنوشت‌ساز آماده می‌شوند، برخی تحلیل‌گران معتقدند که وضعیت اقتصادی دو کشور نقش عمده‌ای در سرنوشت جنگ

خواهد داشت.

در این خصوص نشریه انگلیسی "جینز دیفنس" که به بررسی مسائل نظامی می‌پردازد، در آخرین شماره خود در مقاله‌ای در مورد اثرهای وضعیت اقتصادی ایران و عراق بر جنگ، نوشته‌است: «حتی اگر نرخ‌های بالاتری برای قیمت نفت به‌دست‌آید، باز هم نشانه‌هایی در دست است که جنگ خلیج فارس به احتمال زیاد به دلیل یک بن‌بست اقتصادی پایان می‌یابد تا بر اثر یک پیش‌رفت قاطع نظامی از سوی یکی از دو طرف.» این نشریه سپس افزوده‌است: «به احتمال قوی فشارهای وحشتناک اقتصادی ناشی از این جنگ، یک مصالحه سیاسی برای خاتمه جنگ و یا به سقوط اقتصادی کامل یکی از دو طرف منجر خواهد گردید.» این نشریه با تأکید بر احتمال اول، نوشته‌است: «ضعف اقتصادی احتمالاً مصالحه را در پی خواهد داشت و تحقق یک راه‌حل نظامی برای این درگیری امری غیرقابل دست‌یابی است.»^(۲۸)

روزنامه آلمانی "فرانکفورتر آلگمانیه" نیز در یکی از شماره‌های اخیر خود نوشت: «رهبری عراق استراتژی نوینی را طراحی کرده‌است که براساس آن، اقتصاد ایران باید آن‌چنان آسیب ببیند که توان ادامه جنگ را نداشته باشد و در این باره خصوصاً صادرات نفتی ایران باید محدود شود.» در این روزنامه همچنین آمده‌است: در همین زمینه "ریچارد مورفی" مدیرکل خاورمیانه‌ای وزارت امور خارجه آمریکا در سخنانی در کمیته فرعی روابط خارجی سنای این کشور گفت: چنانچه بنیه ایران تضعیف شود، آن‌گاه احتمال میانجی‌گری میان دو کشور متخاصم وجود خواهد داشت.^(۲۹) به گزارش مجله امریکایی "یو.اس. نیوز"، مقامات کاخ سفید این‌گونه سخنان را که ایران در آستانه در هم کوبیدن عراق و ایجاد خطر برای چاه‌های نفتی عربستان است، بی‌اهمیت خوانده‌اند و آن‌را تهدیدی غیرعملی دانسته‌اند. مجله یادشده که این خبر را به نقل از مشاوران عالی‌رتبه ریگان نقل کرده، افزوده‌است: «ایران قبلاً نیز سروصداهای زیادی مبنی بر در هم کوبیدن دشمنان قدیمش به‌راه انداخته‌بود، اما هیچ وقت تهدید خود را عملی نساخته‌است.»^(۳۰)

۶۷۲

به گزارش مطبوعات کویت، سفیر بغداد در کویت امروز در دیدار با وزیر خارجه این کشور، وی را از استقرار نیروهای نظامی ایران در مرزهای عراق و آمادگی کشورش برای مقابله با حمله احتمالی نیروهای ایران، آگاه ساخت. سفیر رژیم عراق همچنین مسائل اجلاس آتی غیرمتعهدان در حراره را با وزیر خارجه کویت مورد بررسی قرار داد.^(۳۱)

۶۷۳

به گزارش خبرگزاری فرانسه، "پتروفسکی" معاون وزیر امور خارجه شوروی در سفر امروز خود به بغداد پیام شفاهی میخائیل گورباچف را به صدام حسین ابلاغ کرده است. در این ملاقات، صدام مسائل مربوط به تقویت همکاری دو جانبه، اوضاع خاورمیانه و ادامه جنگ عراق و ایران را مورد بررسی قرار داده و خواسته‌است که مسکو از پیشنهاد صلح صدام

حمایت کند.^(۳۲)

۶۷۴

روزنامه نیمه رسمی "الاهرام" چاپ مصر، ضمن اخطار غیرمستقیم به تهران در خصوص ادامه تهدید علیه امنیت کشورهای خلیج فارس، نوشته است: «قاهره ممکن است فعالانه در جنگ خلیج دخالت کند. جسارت رهبران تهران به حدی رسیده است که مقاصد تجاوزکارانه آنها آشکارا اعلام می شود ... رهبران ایران باید بدانند که حمایت مصر از امنیت و استقلال کشورهای عربی خلیج فارس جنبه تاکتیکی ندارد، بلکه از خصوصیات بارز استراتژی آن کشور است ... ایران باید محاسبه خود را مورد تجدیدنظر قرار دهد، زیرا با تهدید امنیت کشورهای حوزه خلیج فارس مسئول عواقب آن نیز خواهد بود و از تنبیه در امان نخواهد ماند.»

خبرگزاری آلمان غربی که این خبر را به نقل از الاهرام مخابره کرده، افزوده است: «مصر یکی از تأمین کنندگان عمده اسلحه عراق است و مکرر گفته است که از امنیت خود در منطقه دفاع خواهد کرد، اما هرگز به این روشنی امکان مداخله فعالانه خود در جنگ شش ساله خلیج فارس را عنوان نکرده بود.»^(۳۳)

۶۷۵

عراق ضمن انتقاد از دیدار وزیران خارجه سه کشور لیبی، سوریه و ایران که دیروز در دمشق پایان یافت، این کشورها را به همکاری تجاوزکارانه علیه خود متهم کرد و از آن به عنوان اقدامی جهت مخالفت با تصویب قطعنامه برای پایان دادن جنگ در اجلاس آتی کنفرانس نهضت عدم تعهد در زیمبابوه، یاد کرده است. رادیو بغداد در این زمینه گفت که هرگونه تجاوز علیه عراق، با شکست مواجه خواهد شد.^(۳۴)

۶۷۶

امروز اجلاس مقدماتی جنبش عدم تعهد با شرکت کارشناسان وزارت خارجه کشورهای عضو، جهت بررسی و تهیه دستور کار اجلاس سران - که از دهم تا شانزدهم شهریور ماه جاری در حراره پایتخت زیمبابوه برگزار خواهد شد - گشایش یافت. نماینده جمهوری اسلامی ایران در سخنانی خواستار آن شد تا این دو اصل: الف - "عدم توسل به زور، تهدید و تجاوز در روابط بین المللی." ب - "رعایت حق کشورها در حفظ میراث فرهنگ ملی خود." به پیش نویس قطعنامه سران افزوده شود.^(۳۵)

رادیو "بی.بی.سی" در این باره گفت: «تصور می رود در اجلاس سران غیرمتعهد تلاش هایی در زمینه گفت و گو برای پایان یافتن جنگ خلیج فارس از طریق ترتیب دادن گفت وگوهای غیرمستقیم بین دو طرف صورت گیرد. در اجلاس قبلی، نماینده ایران به عنوان اعتراض جلسه را ترک کرد ولی نمایندگان کشورهای غیرمتعهد امیدوارند این کار در اجلاس جاری تکرار نشود.»^(۳۶) رادیو مسکو نیز در تفسیری در این زمینه، گفت: «امروز در مبارزه جنبش عدم تعهد سهم ایران می توانست بیش تر باشد به شرطی که جنگ این کشور و عراق که شش

سال از آن می‌گذرد، وجود نمی‌داشت.»^(۳۷)

"رابرت موگابه" نخست‌وزیر زیمبابوه که در اجلاس آتی ریاست ادواری جنبش عدم‌تعهد را به‌عهده خواهد داشت، امروز درباره اجلاس آینده سران جنبش عدم‌تعهد گفت: «این اجلاس در واقع اجلاس جنوب آفریقا خواهد بود و شرکت کنندگان در این اجلاس مسائل مهم بین‌المللی نظیر اشغال افغانستان توسط نیروهای شوروی، جنگ عراق و ایران، کامبوج، صحرای غربی، تجاوز امریکا به لیبی و روابط تجاری جهان سوم با جهان صنعتی را مورد بحث و بررسی قرار خواهند داد.»^(۳۸)

۶۷۷

اجلاس وزیران خارجه و نفت کشورهای عضو شورای همکاری خلیج‌فارس امروز در عربستان سعودی آغاز به‌کار کرد. هدف این اجلاس بررسی آخرین وضعیت جنگ ایران و عراق و تحولات آینده بازار نفت می‌باشد. در این گردهمایی اوضاع جهانی نفت، تحولات آینده بازار نفت و همچنین تلاش برای دستیابی به یک استراتژی مشترک درازمدت نفتی مورد بحث و گفت‌وگو قرار خواهد گرفت. به نوشته روزنامه‌های عربستان، دستور جلسه وزیران خارجه و نفت کشورهای ملی حوزه خلیج‌فارس، شامل تحولات اوضاع در منطقه، تلاش‌های این کشورها برای پایان دادن به جنگ، می‌باشد. روزنامه "عکاظ" در این زمینه از قول دبیرخانه "شورای همکاری خلیج‌فارس" نوشت: «بحث درباره جنگ ایران و عراق و آثار آن بر کشورهای منطقه و امنیت خلیج‌فارس، در اولویت خواهد بود.» این روزنامه به نقل از منابع مطلع در خلیج‌فارس، نوشته است: «شورای همکاری در مورد تلاش جهت متوقف کردن جنگ میان ایران و عراق، خوشبین است.»^(۳۹)

"الریاض" دیگر روزنامه عربستان، در این خصوص نوشته‌است: «مهم‌ترین مسئله‌ای که این اجلاس با آن روبه‌روست، تحولات جدید در جنگ ایران و عراق است که هر روز ابعاد گسترده‌تری به خود می‌گیرد.»^(۴۰) روزنامه انگلیسی‌زبان "گلف نیوز" چاپ امارات نیز هدف از این اجلاس را بررسی تهدیداتی دانست که بر اثر جنگ نفت‌کش‌ها میان ایران و عراق، متوجه کشتی‌رانی می‌شود.^(۴۱)

رادیو اسرائیل در این باره گفت: «آگاهان معتقدند که عراق در جنگ نفتکش‌ها و بمباران‌های هوایی، برتری هوایی لازم را دارد و به‌خطر افتادن صدور نفت برای همه نفت فروشان به یک‌سان زیان‌آور خواهد بود. بنابراین بعید نیست که کنکاش وزیران کشورهای عضو شورای همکاری همزمان با وساطت سوریه و قول و قرارهای دیگر، بتواند در فروکش کردن شعله‌های برخاسته از خلیج‌فارس هرچند به‌طور موقت، تأثیر داشته باشد.»^(۴۲)

۶۷۸

همزمان با انتشار خبر روزنامه امریکایی "واشنگتن‌پست" مبنی بر ارسال تسلیحات فراوانی از چین به ایران، یک سخن‌گوی وزارت خارجه امریکا امروز گفت: «چین باید به سیاست اعلام

شده خویش در مورد بی طرفی در جنگ شش ساله خلیج فارس که صدها هزار تن تلفات داشته و موجب اختلال در کشتی رانی در خلیج فارس شده است، احترام بگذارد.» وی افزود: «مؤثرترین راه برای مجبور کردن ایران به قبول میانجی گری و یا مذاکرات، عدم ارسال سلاح به آن کشور است.» وی در مورد تماس با دولت چین در خصوص ارسال سلاح به ایران ادامه داد: «چینی ها از نظرهای ما کاملاً آگاهند.»^(۴۳)

به ادعای روزنامه "واشنگتن پست"، دولت چین طی شش ماه گذشته با تحویل موشک و سایر تجهیزات سنگین نظامی به ایران (به ارزش حداقل ۳۰۰ میلیون دلار)، بزرگ ترین عرضه کننده اسلحه به کشور ما بوده است. این روزنامه به نقل از مقامات دولتی آمریکا - که نامشان را فاش نکرده است - نوشت: «احتمالاً چندین محموله نظامی دیگر از چین عازم ایران است که این موضوع عنصر جدیدی به جنگ شش ساله میان ایران و عراق می افزاید و دولت ریگان از آن بیم دارد که این امر بتواند توازن نظامی میان ایران و عراق را بر هم زند.» طبق این گزارش، سلاح های ارسالی شامل موشک ضدکشتی، موشک های زمین به هوا و دیگر سلاح ها می باشد. در ادامه گزارش آمده است که با این حال، مقامات چینی به طور غیررسمی به یک مقام آمریکایی، گفته اند فروش این سلاح ها به منظور کمک به چریک های ضدشوروی در افغانستان بود. اما دولت ریگان این استدلال را نپذیرفته است. این روزنامه به نقل از یک مقام وزارت خارجه آمریکا افزود: «به نظر می رسد چین با فروش جت های جنگی "جی - ۶" ایران که مشابه میگ ۲۱ شوروی و اف - ۵ آمریکایی است موافقت کرده باشد.»^(۴۴)

۶۷۹

در ادامه اقدامات پنهانی که ایران برای تأمین اسلحه و آمریکا برای برقراری مجدد رابطه سیاسی و آزادی گروگان ها، بدان مبادرت می کنند، امروز ملاقاتی بین یک گروه جدید ایرانی با دو تن از مسئولان آمریکایی شرکت کننده در این ماجرا، در بروکسل انجام شد. در گزارش تاور از طرف های آمریکایی به نام اسکورد و حکیم^۱ نام برده شده است و گروه جدید ایرانی را کانال دوم و نام مسئول گروه را خویشاوند^۲ ذکر کرده اند. سکورد از این ملاقات گزارشی به این شرح به سرهنگ دوم نورث ارائه داد: در مجموع ۸ ساعت با گروه ایرانی مذاکره شد. جلسات با توجه به جنگ ایران و عراق، بررسی کامل نظرهای ایران درباره آمریکا و سایر

≡ در متن گزارش تاور از "ریچارد بعرا" ژنرال بازنشسته نیروی هوایی و از "آلبرت حکیم" به عنوان یکی از شرکای تجاری "ریچارد اسکورد" نام برده شده است.

≡ در گزارش مزبور درباره گشوده شدن کانال دوم ارتباط با ایران آمده است: در ژوئیه ۸۶ (تیر ۱۳۶۵) یک ایرانی مقیم لندن، کانال دوم ارتباط با ایران را به حکیم پیشنهاد کرد. این کانال از بستگان یکی از مقامات بلندپایه ایران است. ظاهراً آمریکایی ها نفوذ زیادی برای وی قائل بودند و از این رو خویشاوند را نسبت به کانال قبلی (که معمولاً با نام مقام دولتی نام برده شده) ترجیح می دادند.

سیاست‌های غربی، اقدامات شوروی، فعالیت‌های مقامات دولت ایران، موضوعات گروگان‌ها، اقدامات در لاهه و تجهیزات نبردهای ایران و کمبود کالا پرداخت...

... آنها به شدت به اقلام دفاع هوایی، لوازم یدکی زرهی، تاوها، لوله تفنگ، لوازم یدکی هلی کوپتر و اطلاعات تاکتیکی نیاز دارند. به ایرانی‌ها گفتم اگر بتوانیم موضوع گروگان‌ها را سریعاً روشن کنیم، همه چیز قابل بحث است. او (خویشاوند) خیلی چیزها دربارهٔ مأموریت مک‌فارلین به تهران می‌دانست.^(۴۵)

۶۸۰

آقای "نظران" سرپرست اداره امور اسیران عراقی در ایران ضمن تشریح وضعیت اسیران عراقی در ایران و آزادی ۶۵۰ اسیر عراقی به‌طور یک‌جانبه (از ابتدای جنگ تاکنون) از سوی ایران، در خصوص آغاز به کار مجدد صلیب‌سرخ جهانی در ایران توضیحاتی داد. وی گفت: «اسامی ۱۰۰ اسیر و معلول عراقی که قرار است آزاد شوند همزمان با برگزاری هفته جنگ به صلیب‌سرخ اعلام خواهد شد. از هزاران اسیر عراقی که تقاضای پناهندگی به ایران نموده‌اند ۱۶۵ نفر موفق به کسب پناهندگی شده‌اند». نظران گفت: «یکی از شرایط قبول پناهندگی اسیران عراقی این است که زمان تسلیم شدن آنها مقارن با انجام عملیاتی توسط رزمندگان اسلام در جبهه‌ها نباشد.» وی اضافه کرد: «از ابتدای جنگ تحمیلی ۶۵۰ اسیر عراقی با اقدامات خیرخواهانه جمهوری اسلامی آزاد شده‌اند اما رژیم عراق برای جلوگیری از افشای حقایق و کارشکنی در امر آزادسازی اسرای معلول، ضمن اعزام چند اسیر آزاده شده عراقی به کشورهای اروپایی و امریکایی شروع به تبلیغاتی دروغ مبنی بر رفتار ایرانیان با اسرا کرده که رسانه‌های استکباری نیز این ادعاها را تشدید می‌کنند.» وی با اشاره به از سرگیری فعالیت صلیب‌سرخ در ایران گفت: «این سازمان در خصوص عدم تکرار جریانات قبلی در ایران تعهدات لازم را سپرده‌است.»^(۴۶)

رادیو بی.بی.سی در این زمینه گفت: «مقامات ایران اظهار داشته‌اند که صلیب‌سرخ جهانی می‌تواند کار خود را در این کشور از سرگیرد.» این منبع افزود: «اعضای صلیب سرخ جهانی دو سال قبل به اتهام جاسوسی، از ایران اخراج شدند.» یک مقام مسئول ایرانی که سرپرستی اسیران جنگی را به‌عهده دارد، گفت: «صلیب‌سرخ اطمینان داده‌است اشتباهاتی که دو سال قبل منجر به اخراج آنان از ایران شد، تکرار نخواهد کرد.»^(۴۷)

۶۸۱

به گزارش خبرگزاری جمهوری اسلامی از آنکارا، وزارت خارجه ترکیه ضمن واکنش در مورد بیانات امام خمینی در روز عید غدیر در زمینه روش ضداسلامی آتاتورک، امروز با انتشار اطلاعیه‌ای اعلام کرد: «جمهوری ترکیه به درخواست صمیمانه مردم این کشور عزم راسخ خود را برای پیش‌روی در راه آتاتورک اعلام نموده و به این عمل خود افتخار می‌کند.» رادیو آنکارا در این زمینه با اشاره به این که ترکیه در امور داخلی کشورهای دیگر دخالت نمی‌کند،

گفت: «هر کشوری در انتخاب نظام سیاسی دل خواه خود آزاد است و ترکیه تاکنون ضمن خودداری از مداخله در امور داخلی سایر کشورها، توقع اتخاذ روش مشابه از کشورهای جهان و به خصوص کشورهای همسایه را حق طبیعی خود می‌داند.»^(۴۸)

از سوی دیگر، "وحیدخلف اوغلو" وزیر خارجه ترکیه سفر خود به ایران را بدون ذکر دلیل مشخص، به تأخیر انداخت. خبرگزاری کویت این اقدام را به دلیل اعتراض اخیر ایران به دخالت‌های ترکیه در شمال عراق عنوان کرد.^(۴۹) برخی منابع دیگر همچون خبرگزاری آلمان این اقدام را واکنش ترکیه علیه سخنان اخیر امام خمینی در ارتباط با آتاتورک عنوان کرده‌اند.^(۵۰)

شایان ذکر است که امام خمینی در روز عیدغدیرخم(۱۳۶۵/۶/۲) در سخنان خود در مورد ولایت، ضمن رد اطاعت بدون ملاک و اصول از هر شخص بی‌صلاحیت به‌عنوان ولی‌امر مسلمین، از آتاتورک و رضاخان، به‌عنوان نمونه‌های این تبعیت غلط نام بردند و آنرا خلاف عقل و شرع خواندند.^(۵۱)

۶۸۲

اخیراً "نهضت آزادی" بیانیه‌هایی در پاسخ به اظهارات نماینده مردم میانه در مجلس شورای اسلامی که درباره این گروه (نهضت آزادی) بیان کرده بود، انتشار داده‌است. یک نشریه داخلی سپاه ضمن انتشار خبر فوق، به انتخاب بخش‌هایی از بیانیه یادشده و نیز توضیحاتی درباره آن پرداخته‌است که عیناً نقل می‌شود: «در این بیانیه پنج صفحه‌ای ضمن توهین و کذب دانستن سخنان نام‌برده (نماینده میانه)، مبنی بر غیراسلامی خواندن تفکرات و مواضع نهضت، مجدداً مواضع ضدجنگ نهضت تشریح و مورد تأکید قرار گرفته‌است. در قسمتی از این جزوه درباره عدم مشروعیت ادامه جنگ و عدم قطعیت تقلید و اطاعت از رهبری در این باره، آمده‌است: "آیا می‌توان با چنین قطعیت از فقهی که از راه اصول و ادله ظنی به حکم شرعی ادامه جنگ تا پیروزی رسیده‌است، تقلید کرد؟" این بیانیه در ادامه بدون آن که حتی از یک مرجع تقلید نام ببرد، افزوده‌است: آیا آقای سلیمی (نماینده محترم میانه) نمی‌دانند که بسیاری از مراجع مسلم تقلید با ادامه جنگ در شرایط کنونی موافق نیستند و تبلیغات یک‌جانبه و انحصاری حاکمیت اعم از رادیو و تلویزیون، روزنامه‌ها و نمازجمعه به هیچ‌وجه نمی‌توانند منعکس کننده نظر اکثریت مردم تلقی شود" و "در شرایط کنونی به نظر ما اکثریت مردم خواهان پایان عادلانه و شرافتمندانه جنگ هستند."

رادیو آزاد(وابسته به سازمان سیا) در خصوص بیانیه مزبور خبری به این شرح پخش کرده‌است: «نهضت آزادی به رهبری "بازرگان" که در استقرار رژیم جمهوری اسلامی نقش اساسی را به عهده داشت(!) با صدور بیانیه‌ای در تهران، جنگ ایران و عراق را حرام اعلام کرده. در بیانیه نهضت آزادی آمده‌است: "ریختن غیرلازم خون دو ملت برای هدف‌های واهی، دقیقاً سرپیچی از دستورها و فرمان‌های الهی است." این گروه در بیانیه خود تأکید کرده‌است

که اطاعت بی‌چون و چرا از یک فرد خاص، کمک کردن به برقراری حکومت استبدادی مطلق است. نهضت آزادی یادآور شده که بسیاری از مراجع تقلید با ادامه جنگ مخالف‌اند.^(۵۲)

۶۸۳

«سهم مالیات در کل درآمدهای دولت در سال ۱۳۶۴ به ۳۹ درصدافزایش پیدا کرد و انتظار می‌رود این سهم در سال ۱۳۶۵ به بالای ۵۰ درصد برسد.» آقای «ماجدی» قائم‌مقام وزارت اموراتصادی و دارایی که به‌مناسبت بزرگداشت هفته دولت به استان سمنان سفر کرده‌است، ضمن اعلام این خبر، افزود: «اخذ مالیات، بهترین جانشین درآمد دولت به‌جای نفت خواهد بود.» وی در ارتباط با افزایش صادرات کالاهای غیر نفتی گفت: «صادرات غیرنفتی در سه ماهه اول سال جاری نسبت به مدت مشابه سال قبل از نظر ارزش حدود ۸۱ درصد رشد داشته‌است.»^(۵۳)

منابع و مأخذ روزشمار: ۱۳۶۵/۶/۴

- ۱- سند شماره ۰۱۵۲۹۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: "گزارش نوبه‌ای و اطلاعاتی شماره ۱۴۹۶"، قرارگاه عملیاتی جنوب، ۱۳۶۵/۶/۴ تا ۱۳۶۵/۶/۴، ص ۱.
- ۲- سند شماره ۶۵۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: "عملیات لشکر ۱۴ امام‌حسین (ع) در اسکله العمیه" گزارش راوی لشکر ۱۴ امام‌حسین (ع) در عملیات کربلای ۳، راوی: شهید سید محمد اسحاقی، آذر ۱۳۶۵، صص ۳۷ و ۳۸.
- ۳- سند شماره ۰۱۵۲۷۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: "بولتن روزانه اطلاعات جنگ" شماره ۱۳، واحد اطلاعات سپاه، ۱۳۶۵/۶/۱، ص ۶.
- ۴- سند شماره ۰۱۵۳۴۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: ۱۳۶۵/۶/۷.
- ۵- خبرگزاری جمهوری اسلامی، "گزارش‌های ویژه" نشریه شماره ۱۶۰، ۱۳۶۵/۶/۵، ص ۳.
- ۶- سند شماره ۲۲۶۱۱۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: منابع سیاسی داخلی سپاه، ۱۳۶۵/۶/۱۲، ص ۵۴.
- ۷- واحد سیاسی دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، "گزارش"، نشریه شماره ۳۴، ۱۳۶۵/۶/۲۱، ص ۲۶، ۱۳۶۵/۶/۴.
- ۸- سند شماره ۰۸۴۰۷۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: سپاه استان فارس (دفتر نمایندگی حضرت امام)، "خنثی شدن بمباران هوایی نورآباد ممسنی توسط پدافند هوایی"، ۱۳۶۵/۶/۱۰.
- ۹- مأخذ شماره ۵، ص ۳.
- ۱۰- واحد مرکزی خبر صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، بولتن "رادیوهای بیگانه" ۱۳۶۵/۶/۵، ص ۱، به نقل از رادیو بغداد.
- ۱۱- خبرگزاری جمهوری اسلامی، "گزارش‌های ویژه"، نشریه شماره ۱۶۱، ۱۳۶۵/۶/۶، ص ۳.
- ۱۲- روزنامه کیهان، ۱۳۶۵/۶/۶، ص ۳، به نقل از اطلاعیه ستاد مشترک ارتش.
- ۱۳- روزنامه کیهان، ۱۳۶۵/۶/۵، ص ۳.
- ۱۴- سند شماره ۲۲۶۱۱۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: منابع سیاسی داخلی سپاه، ۱۳۶۵/۶/۴، ص ۳۵.
- ۱۵- مأخذ شماره ۱۴، ص ۳۴.
- ۱۶- مأخذ شماره ۶، صص ۲۳ و ۲۴.
- ۱۷- مأخذ شماره ۱۴، صص ۱۸ و ۱۹.
- ۱۸- مأخذ شماره ۱۳، ص ۱۸.
- ۱۹- مأخذ شماره ۱۳، ص ۱، مشهد، خبرنگار روزنامه.
- ۲۰- مأخذ شماره ۱۳، ص ۱ یزد، خبرنگار روزنامه.
- ۲۱- روزنامه کیهان، ۱۳۶۵/۶/۴، ص ۲، کرج، خبرنگار روزنامه.
- ۲۲- روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۶/۶، ص ۲.
- ۲۳- مأخذ شماره ۲۱، ص ۲.
- ۲۴- مأخذ شماره ۵، صص ۱۱ و ۱۲، پاریس، خبرگزاری عراق، ۱۳۶۵/۶/۴.
- ۲۵- مأخذ شماره ۱۱، صص ۴ و ۵، بغداد، خبرگزاری عراق، ۱۳۶۵/۶/۴.
- ۲۶- مأخذ شماره ۵، ص ۹، روزنامه "الشرق الاوسط"، به نقل از روزنامه‌های عراقی.
- ۲۷- مأخذ شماره ۱۴، ص ۳۰.
- ۲۸- مأخذ شماره ۱۴، ص ۵۱، به نقل از نشریه انگلیسی جینز دیفنس.
- ۲۹- مأخذ شماره ۱۴، ص ۵۲، به نقل از روزنامه آلمانی "فرانکفورتر گمانیه".

- ۳۰- مأخذ شماره ۵، ص ۴، به نقل از مجله "یواس. نیوز".
- ۳۱- مأخذ شماره ۵، ص ۲۳، کویت - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۶/۴.
- ۳۲- روزنامه رسالت، ۱۳۶۵/۶/۵، ص ۱، خبرگزاری فرانسه به نقل از خبرگزاری عراق.
- ۳۳- مأخذ شماره ۵، ص ۲۰ و ۲۱، قاهره - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۶/۴، خبرگزاری آلمان غربی، به نقل از "الاهرام"، چاپ قاهره.
- ۳۴- مأخذ شماره ۵، ص ۲۹، به نقل از رادیو دولتی لندن.
- ۳۵- مأخذ شماره ۱۳، ص ۱، حراره، خبرگزاری ها.
- ۳۶- واحد مرکزی خبر صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، بولتن "رادیوهای بیگانه"، ۱۳۶۵/۶/۵، ص ۲، به نقل از رادیو بی.بی.سی، ۱۳۶۵/۶/۴.
- ۳۷- پیشین، ص ۲، به نقل از رادیو مسکو، ۱۳۶۵/۶/۴.
- ۳۸- روزنامه کیهان، ۱۳۶۵/۶/۴، ص ۲۰، حراره، خبرگزاری ها.
- ۳۹- پیشین، ص ۲۰، به نقل از روزنامه "عکاظ".
- ۴۰- مأخذ شماره ۵، ص ۱۰، مدینه منوره، خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۶/۴.
- ۴۱- مأخذ شماره ۵، ص ۱۳، به نقل از روزنامه انگلیسی زبان "گلف نیوز" چاپ امارات.
- ۴۲- مأخذ شماره ۵، ص ۲۰، به نقل از رادیو اسرائیل، ۱۳۶۵/۶/۵.
- ۴۳- مأخذ شماره ۱۱، ص ۲۲، به نقل از رادیو امریکا، ۱۳۶۵/۶/۵.
- ۴۴- مأخذ شماره ۵، ص ۳۷ و ۳۸، خبرگزاری یونایتد پرس، ۱۳۶۵/۶/۴، به نقل از روزنامه "واشنگتن پست".
- ۴۵- سند شماره ۲۰۰۲۲۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: منابع سیاسی خارجی، ص ۵۰۳ تا ۵۰۵.
- ۴۶- مأخذ شماره ۳۸، ص ۳.
- ۴۷- مأخذ شماره ۵، ص ۲۴، به نقل از رادیو بی.بی.سی (بخش انگلیسی).
- ۴۸- مأخذ شماره ۱۱، ص ۲۱، آنکارا، خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۶/۵.
- ۴۹- مأخذ شماره ۵، ص ۳۳، پاریس، خبرگزاری کویت، ۱۳۶۵/۶/۴، به نقل از روزنامه فیگارو، چاپ پاریس.
- ۵۰- مأخذ شماره ۵، ص ۳۲، آنکارا، خبرگزاری آلمان، ۱۳۶۵/۶/۴.
- ۵۱- سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، صحیفه نور، جلد ۲۰ (تهران: سازمان انتشارات وزارت ارشاد، ۱۳۶۹)، ص ۳۳.
- ۵۲- مأخذ شماره ۱۴، ص ۴۱ و ۴۲.
- ۵۳- روزنامه رسالت، ۱۳۶۵/۶/۴، ص ۱۱، سمنان، واحد مرکزی خبر.